

13. Соломія Крушельницька: міста і слава / [автори-упор. Г. Тихобаєва, І. Криворучка]. – Львів : Апріорі, 2009. – 167 с.
14. Соломія Крушельницька. Спогади. Матеріали. Листування. У 2 ч. Ч.1. Спогади / [вст ст., упор. і прим. М. Головащенко]. – К., 1978. – 398 с.
15. Соломія Крушельницька. Спогади. Матеріали. Листування. У 2 ч. Ч.2. Матеріали. Листування / [упор. і прим. М. Головащенко]. – К. : Муз. Україна, 1979. – 447 с.
16. Соломія Крушельницька та світовий музичний простір: зб. статей / [ред.-упор. Олег Смоляк]. – Тернопіль : Вид-во «Астон», 2007. – 188 с.
17. Толошник Н. Концертно-виконавська діяльність Соломії Крушельницької в музично-критичній оцінці українських митців першої половини ХХ століття / Наталія Толошник // Соломія Крушельницька та світовий музичний простір: зб. статей / [ред.-упор. Олег Смоляк]. – Тернопіль : Вид-во «Астон», 2007. – С. 76–82.
18. Член комітету. Шевченківський концерт. (З українського життя в Америці. Нортгемптон, Па) // Свобода. – 1928. – 24 квіт., ч. 94.

УДК 78.07 (71) 314. 743

О. О. ЧИГЕР

КОНЦЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЛОМІЇ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

У статті зроблена спроба простежити концертну діяльність визначної української співачки Соломії Крушельницької за кордоном та охарактеризувати її концертний репертуар.

Ключові слова: Соломія Крушельницька, співачка, вокальне мистецтво, еміграція, концерт, репертуар.

О. О. ЧИГЕР

КОНЦЕРТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СОЛОМИИ КРУШЕЛЬНИЦКОЙ ЗА ПРЕДЕЛАМИ УКРАИНЫ

В статье сделана попытка проследить концертную деятельность выдающейся украинской певицы Соломии Крушельницкой за рубежом и охарактеризовать ее концертный репертуар.

Ключевые слова: Соломия Крушельницкая, певица, вокальное искусство, эмиграция, концерт, репертуар.

А. А. CHYGER

CONCERT ACTIVITY OF SOLOMIYA KRUSHELNYTSKA OUTSIDE UKRAINE

In this article an attempt is made to research the concert activity of prominent Ukrainian singer Solomiya Krushelnytska abroad and to describe her concert repertoire.

Key words: Solomiya Krushelnytska, a singer, vocal art, emigration, a concert, repertoire.

Одним із пріоритетних напрямів сучасної мистецтвознавчої науки є дослідження специфіки творчості українського митця-емігранта, в художньо-творчому процесі якого відображається взаємодія етнонаціональних та інонаціональних культурних цінностей. Не зважаючи на перебування в багатоетнічному суспільстві, українці в діаспорі намагаються зберігати у своєму середовищі національну самобутність – рідну мову, звичаї, культурні,

мистецькі та побутові традиції та ін. До них належить і славетна співачка Соломія Крушельницька (1872–1952), яскравий представник італійської вокальної школи, яка займає почесне місце в сузір'ї світових митців кінця XIX–початку XX століть. Де б не виступала знаменита артистка, вона завжди відчувала себе українкою і славилася свій народ, його пісні. Своєю великою працею, культурою, колосальними успіхами на ниві мистецтва, великою любов'ю до рідного народу Соломія Крушельницька стала прикладом для наступних поколінь.

Пропонована стаття узагальнює відомості про концертну діяльність Соломії Крушельницької за кордоном, представлені насамперед у спогадах, листуванні, матеріалах про життєвий шлях та мистецьку діяльність видатної артистки, упорядкованих у двотомнику відомим музикознавцем Михайлом Головащенко [12; 13], а також у музично-теоретичних студіях українських дослідників – Н. Толошняк [16], Г. Карась [7], Д. Білавич [2], Л. Бойчук-Кіндрат [8]. Окремі статті, що висвітлюють спогади, листування, матеріали про життєвий шлях та мистецьку діяльність видатної артистки, різні аспекти стосовно творчої діяльності визначної співачки, містить сайт Музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові [10] та словник співаків України під упорядкуванням І. Лисенка [9].

Мета пропонованої розвідки – висвітлити концертну діяльність Соломії Крушельницької за кордоном та охарактеризувати репертуар співачки.

Одна з провідних примадон європейських і світових оперних театрів кінця XIX – поч. XX ст. – Соломія Амвросіївна Крушельницька – народилася 23 вересня 1872 року в с. Білявинці Тернопільської області в родині священика. Карлотта Вентурі так писала про народження співачки: «Коли їй випала доля народитися, геній Музики опустився на її білу колиску, біля якої призначили зустріч добрі чарівниці, – навперербій пропонуючи немовляті найдорогоцінніші й найкрасивіші дарунки. В її дитячій душі розквітли Чесноти, її прикрасили своєю чарівністю Грації, а Музи обрали її своєю виразницею, і з перших років життя все в ній було справжньою гармонією» [4, с. 100]. Вчитися музики Соломія почала з шести-семи років. Вона була наділена більшими здібностями, ніж інші її брати та сестри. Близкучий музикант із гостро розвинутим критичним почуттям – вона чудово грала на фортепіано і сама вчила партитури та ролі, не звертаючись за допомогою до фахівців.

Вокальну школу С. Крушельницька пройшла в класі знаменитого педагога, професора консерваторії Галицького Музичного Товариства Валерія Висоцького у 1891–1893 рр. Восени 1893 року вона від'їхала до Мілана, де навчання співу продовжила у професора Ф. Креспі, а сценічну майстерність – під керівництвом професора Конті.

Будучи в zenіті слави, співачка вирішила зійти з оперної сцени і присвятити себе концертній діяльності. 25 травня 1910 року в день 100-річчя Аргентини в театрі «Орега» в Буенос-Айресі відбувся великий святковий концерт, відкрити який була удостоєна честі Соломія Крушельницька [12, с. 143]. У квітні 1915 року співачка виконала роль Федри в «La Scala». Це було великим тріумфом у творчій кар'єрі артистки, але водночас і останній її театральний виступ. Відтак, протягом багатьох років вона присвячувала себе виключно концертній діяльності, здійснила кілька гастрольних турне, у тому числі у Сполучених Штатах Америки, Канаді, Аргентині, Західній Європі, завершуючи їх на рідній землі, в Галичині. Вона співала сімома мовами – італійською, французькою, німецькою, англійською, іспанською, польською, російською – старовинні, класичні, романтичні, сучасні твори і народні пісні [12, с. 115].

У 1924 році концерти в Аргентині для співачки організовував добрий імпресаріо, тому всі її концерти мали шалений успіх. У всіх концертах акомпанував С. Крушельницькій відомий піаніст, професор Рафаель Гонсалес, який завжди виступав з великими артистами. Він якось відзначив: «Акомпанувати синьйорі Соломії Крушельницькій – це велика радість і насолода для мене. Я ще ніколи не виступав з таким талановитим, розумним і скромним музикантом» [12, с. 147]. В Аргентині співачка виступала разом із такими відомими зірками оперної сцени, як Джанніна Рус, Франсез Альда, Адам Дідур, Джузеппе Де Лука, Хозе Мардонез, Рікардо Страччарі на ін. Слід зазначити, що співачка була улюбленицею аргентинської публіки [6, с. 53].

Для іномовної аудиторії співачка часто виконувала твори композиторів тієї країни, де проходили її концерти, чим завжди приємно дивувала публіку. Так, спеціально до виступів у Буенос-Айресі С. Крушельницька до концертної програми включила твори аргентинських композиторів – Фроло М. Угарте, Альберто Вільямса, Хозе Андре Агірре, Лопеза Бучардо. «Пізніше, – як зазначає Е. Арносі, – вона виконувала їх під час своїх турне по Європі – гарний жест в сторону аргентинської музики» [6, с. 58]. Це були останні концерти співачки в Аргентині. Проте публіка і критика ще тривалий час пильно стежила за концертною діяльністю своєї улюблениці. Газети передруковували відгуки про виступи співачки в концертних залах Європи та Північної Америки, а також містили спогади про її перебування в Буенос-Айресі. Ось один із них: «Її приємний голос є надзвичайно експресивний, її вимова – просто чудова, а інтерпретація творів різного характеру відзначається точністю стилю та виконання» («Comœdia», Париж) [6, с. 59].

Як патріот своєї нації, С. Крушельницька давала концерти для українських емігрантів на північноамериканському континенті. Протягом 1927 року її співом милувалася українська громада. «Я така рада, коли бачу, що люди слухають з насолодою, що пісня доходить до їхнього серця, а їхні переживання зливаються з моїми, коли моя пісня несе їх у світ краси і високих устремлень. Це така велика нагорода, що іншої я не бажаю», – зазначала С. Крушельницька [3, с.75].

У США артистка виступала в багатьох містах. У 1927 році її гастролі проходили під керівництвом нью-йоркського імпресаріо Ісілію Садуна, музичного директора і композитора. У Нью-Йорку вона співала в знаменитому концертному залі «Месса Халл» 4 лютого 1927 року [12, с. 198]. У цьому місті С. Крушельницька мала змогу побачитись з А. Тосканіні, Ф. Шаляпіним, Дж. Де Лука, Серафіном, з якими постійно підтримувала дружні стосунки.

На концерті в 1927 році в Нью-Йорку в Українському робітничому домі зібралось близько півтори тисячі слухачів, і співачка, як і в «Месса Халл», «Manhattan Plaza» та інших концертних залах, крім шедеврів світової музичної культури, дарувала своїм землякам рідні українські народні пісні. Слід сказати, що перед виступом артистки Український хор імені М. Леонтовича, який існує й досі в Нью-Йорку, привітав її піснею, а потім сцену було віддано артистці [12, с. 200].

У 1929 році Джуліана Вентурі супроводжувала С. Крушельницьку в її гастрольному турне по Північній Америці. Співачка виступала з концертами перед українськими громадами у різних містах: Нью-Йорку, Філадельфії, Клівленді, Детройті, Чикаго і Вінніпегу. Турне тривало шість місяців і пройшло з величезним успіхом [12, с. 131]. Також знаменита співачка часто брала участь і в багатьох добродійних концертах, зокрема, у великому концерті в Ліворно та багатьох інших.

У концертному репертуарі С. Крушельницької були найрізноманітніші за формами і жанрами твори багатьох композиторів різних стильових епох і народів: від К. Монтеверді до С. Франка, від В.-А. Моцарта до М. Мусоргського і своїх сучасників – І. Піццетті, О. Респігі, С. Рахманінова. Упродовж концертної діяльності співачка виконала понад сотню камерних творів і романсів різних композиторів. Зокрема, вона була тонким, глибоким інтерпретатором творів авторів доби класицизму і романтизму – Глюка, Шуберта, Шумана, Брамса, Равеля. Твори Шумана вона співала з великим почуттям і тонким розумінням, вкладаючи в цей спів свою душу.

Відзначимо, що співачка актуалізувала такий вагомий репертуарний пласт, як пісні народів світу. Їх С. Крушельницька співала італійською, французькою, німецькою, англійською, іспанською, польською, російською мовами [12, с. 41]. Так, під час виступу в Нью-Йорку в 1928 році С. Крушельницька виконала романс американського композитора Ч. Кадмена «Блакитна вода» і «Пісню американських індіанців» англійською, а також «Нобіє» О. Респігі, «Відаліту» А. Вільямса і танцювальну пісню «Хота» М. де Фалья – іспанською, «Пісню дударя» І. Падеревського – польською, «Люба лялечко» Д. Северака – французькою, «Дружнє вінчання» Й. Штрауса і «Чарівна пісня» Х. Вольфа – німецькою, «Бузок» С. Рахманінова і «Блукаючи степом» А. Гречанінова – російською, «Якби була я багата»

М. Лисенка та «Гопак» М. Мусоргського – українською мовами. Це відбулося в концертному залі «Месса Темпл» під час сольного концерту «Пісні всіх народів» [3, с.74].

«The New York Time» 5 лютого 1928 року так писав про неї: «Перший виступ співачки у Північній Америці відбувся минулого вечора в концертному залі «Месса Халл», в якому вона дала сольний концерт під назвою «Пісні всіх народів». Голос Крушельницької відзначається силою і гнучкістю, що було видно вже з перших італійських арій Монтеверді. Акомпонував співачці Віто Корневаллі. Багато музикантів Нью-Йорка після концерту особисто поздоровляли Крушельницьку, постать якої у бронзово-червоному оксамиті та золоті мала величний вигляд» [13, с. 134].

Крушельницька показала себе також блискучою інтерпретаторкою українських народних пісень, невтомною пропагандисткою творів українських композиторів, зокрема С. Людкевича, Д. Січинського й особливо М. Лисенка. Чільне місце у творчій діяльності співачки займали концерти, присвячені пам'яті Т. Г. Шевченка та І. Я. Франка. Для участі в цих концертах вона часто приїжджала в Західну Україну.

Характерною рисою для виступів артистки було те, що майже всі свої концерти вона завершувала українськими народними піснями (найчастіше в обробках М. Лисенка), які часто супроводжувалися під власний акомпанемент на фортепіано, зокрема: «Тихо, тихо Дунай воду несе», «Ой прийшов я до двора», «Весільні співанки», «Через сад-виноград», «Вівці мої, вівці», «Цвітка дрібная», «Дощик», «Ой за гаєм зелененьким», «Час додому, час», «Ой кум до куми», «Ой зйди, зйди...», «Ой летіли білі гуси», «Краю родимий», «Ой брехали воріженьки» та інші. Виконувала співачка їх своєрідно, дуже пластично, ясно фразуєючи, повнокровно, з душею, де треба – з гумором, де – з легкою іронією...[12, с. 86]. С. Крушельницька пишалася, що український народ має таке велике пісенне багатство, з яким світ у той час був ще мало обізнаний.

У музичних творах артистка вміла глибоко розкривати зміст і засобами вокального мистецтва подати його в зрозумілій, доступній для кожного слухача формі. Вона відчувала і розуміла підтекст, внутрішню логіку поетичної та музичної думки. С. Крушельницька прекрасно відчувала різні стилі музики, та все ж у своїй інтерпретації йшла переважно від поетичного тексту, шукала розкриття ідейного змісту в поезії [12, с. 86].

Особливо слід зазначити, що під час перебування С. Крушельницької за океаном був здійснений єдиний фонографічний запис її голосу так званим електромеханічним засобом (тобто з використанням мікрофону) в Чикаго фірмою «Columbia». Зазначимо, що співачці на той час було вже 55 років. У своєму дослідженні С. Максимюк зазначає, що це були дві платівки, у яких записано по дві українські народні пісні в супроводі оркестру «Ой, де ти йдеш, де ти пройдеш» (колискова пісня) та «Ой, летіли білі гуси» (розплетини), «Через сад-виноград» (дівова пісня-заклик, яка виконувалася під час обдаровування молодих на весіллі) та «Вівці мої, вівці» (пастуша), яка була перевидана пізніше фірмою «Fortuna» [8].

Соломію Крушельницьку високо цінували в Америці як співачку світової слави. Свідченням цього є той факт, що одна з найбільш відомих в країні фірм «International Record Collector's Club» (Бриджпорт, штат Коннектикут) видала в 1952 році дві платівки української співачки, у своєму бюлетні (ч. 164 з нагоди 20-річчя існування) подає велику статтю про неї. Тут її названо «визначним українським сопрано..., яка була обдарована тими самими найкращими якостями, що й Шаляпін, але на жіночий лад» [7, с. 160].

Записи співачки звучали на американському радіо. Так, український відділ «Голосу Америки» 20 січня 1964 року передав спеціальну програму про життя і творчість української співачки, у якій прозвучали дві українські народні пісні, записані Крушельницькою в США: «Вівці мої, вівці» та «Через сад-виноград». Згодом, 18 лютого, там же звучить пісня «Ой де ти йдеш, де ти пойдеш», а 1 березня «Ой, летіли білі гуси понад сад» у її запису. У березні та квітні цього ж року було передано «Голосом Америки» оперні арії у запису С. Крушельницької [7, с. 160].

Відмінність концертних програм перед закордонною і українською публікою полягала в тому, що за кордоном Соломія Крушельницька часто виконувала твори композиторів тієї країни, у якій перебувала на гастролях. Для української публіки співачка виконувала широкий

репертуар творів європейських, російських та українських композиторів, а також жоден її виступ не обходився без українських народних пісень.

Отже, висвітливши концертну діяльність Соломії Крушельницької у зарубіжжі, можна з упевненістю сказати, що співачка все своє життя наполегливо працювала над технікою виконання, вивчала нові твори, працювала над розкриттям їх змісту і над способом, як найкраще передати їх публіці у своїй рідній державі і за кордоном. Її концертна діяльність тривала протягом сорока років. Перші концерти датуються 90-ми роками XIX ст., а останній виступ – 1949 р. Співачка виступала в багатьох країнах світу: Польщі, Італії, Росії, Франції, Сполучених Штатах Америки, Аргентині, Португалії тощо. Часто концерти Крушельницької збирали тисячі слухачів.

Поєднання вроджених голосових даних, різножанровий репертуар, що відповідав артистичним уподобанням та можливостям артистки, досконале оволодіння високими принципами вокальної школи, вивчення досвіду інших видатних співаків і акторів спричинило до створення С. Крушельницькою власного індивідуального стилю у виконавстві – стилю реалістичного, де вокально-музична канва підпорядковується правдивості драматургії й утворює геніальний «синтез художньої єдності». В основу органічного трактування співачка заклала психологічну концепцію образу, глибоке проникнення у внутрішній світ героїв. Виконання С. Крушельницькою українських народних пісень підкреслювало патріотизм та велику любов артистки до своєї рідної землі та культурної спадщини.

Востаннє Соломія Крушельницька вийшла на сцену в 1949 році. У Великому залі Львівської філармонії 77-річна співачка вкотре підкорила публіку надзвичайним голосом і артистизмом. Це був майстер-клас славетної Соломії... Мало хто знав, що вона була важко хвора. Можна тільки припустити, якою ціною давався їй спів... Через два роки її не стало.

У пам'ять про неї в незалежній Україні засновано Міжнародний конкурс оперних співаків імені Соломії Крушельницької, на її честь перейменовано Львівський оперний театр.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк В. Українська вокальна школа: етнокультурний аспект / В. Антонюк. – Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1999. – 166 с.
2. Білавич Д. Пізній період сценічної діяльності Соломії Крушельницької: спроба аналізу / Данута Білавич // Соломія Крушельницька та світовий музичний простір : зб. статей / [ред.-упор. Олег Смоляк]. – Тернопіль : Вид-во Астон, 2007. – С. 122–130 с.
3. Бойчук Л. Соломія Крушельницька на американському континенті / Людмила Бойчук // Соломія Крушельницька та світовий музичний простір : зб. статей / [ред.-упор. Олег Смоляк]. – Тернопіль : Вид-во «Астон», 2007. – С. 70–78.
4. Віночок Соломії Крушельницької: поезії і музичні твори; висловлювання визначних діячів культури; репертуар співачки / [вст. ст., упор. і прим. П. Медведик]. – Тернопіль : «Збруч» 1992. – 127 с.
5. Гнидь Б. Історія вокального мистецтва: підручник / Б. Гнидь. – К. : НМАУ, 1997. – 320 с.
6. Зубеляк М. Виступи Соломії Крушельницької в Аргентині (за матеріалами фондової збірки музично-меморіального музею Соломії Крушельницької у Львові) / Мар'яна Зубеляк // Соломія Крушельницька та світовий музичний простір : зб. статей / [ред.-упор. Олег Смоляк]. – Тернопіль : Вид-во «Астон», 2007. – С. 52–60.
7. Карась Г. До історії звукозаписів Соломії Крушельницької / Ганна Карась // Соломія Крушельницька та світовий музичний простір : зб. статей / [ред.-упор. Олег Смоляк]. – Тернопіль : Вид-во «Астон», 2007. – С. 159–166.
8. Кіндрат (Бойчук) Л. Популяризація української вокальної музики засобами фонографічних записів (на прикладі творчості Йосипа Гошуляка) / Людмила Кіндрат (Бойчук) // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ : Плай, 2008. – Вип. XIV. – С. 137–143.

9. Лисенко І. Словник співаків України. Енциклопедичне видання. Післямова М. Слабошпицького / Іван Лисенко. – К. : в-во Рада – Джерзі Ситі : в-во М. Коць, 1997. – 354 с.
10. Музично-меморіальний музей Соломії Крушельницької у Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.salomeamuseum.lviv.ua/>
11. Соломія Крушельницька: міста і слава / [автори-упор. Г. Тихобаєва, І. Криворучка]. – Львів : Апріорі, 2009. – 167 с.
12. Соломія Крушельницька. Спогади. Матеріали. Листування. У 2 ч. Ч.1. Спогади / [вст ст., упор. і прим. М. Головащенко]. – К., 1978. – 398 с.
13. Соломія Крушельницька. Спогади. Матеріали. Листування. У 2 ч. Ч.2. Матеріали. Листування / [упор. і прим. М. Головащенко]. – К. : Муз. Україна, 1979. – 447 с.
14. Соломія Крушельницька та світовий музичний простір: зб. статей / [ред.-упор. Олег Смоляк]. – Тернопіль : Вид-во «Астон», 2007. – 188 с.
15. Соломія Крушельницька. Шляхами тріумфів: статті та матеріали. – Тернопіль : Джура, 2008. – 392 с.
16. Толошняк Н. Концертно-виконавська діяльність Соломії Крушельницької в музично-критичній оцінці українських митців першої половини ХХ століття / Наталія Толошняк // Соломія Крушельницька та світовий музичний простір : зб. статей / [ред.-упор. Олег Смоляк]. – Тернопіль : Вид-во «Астон», 2007. – 188 с.
17. Українська діаспора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ridna-ukraina.com.ua/diaspora>

УДК 781.2

В. В. БЕЛІКОВА

ФОРТЕПІАННІ ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ У ТВОРЧОСТІ Б. ФІЛЬЦ

На прикладі фортепіанних творів Б. Фільц, призначених для дитячого віку, автор висвітлює особливості музичної мови композиторки, їхню значущість у поєднанні з іншими елементами музичної тканини в процесі інтерпретації музично-образної драматургії нотного тексту.

Ключові слова: композиторка, засоби музичної виразності (динаміка, мелодична лінія, музична форма, ритм тощо).

В. В. БЕЛИКОВА

ФОРТЕПИАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ДЛЯ ДЕТЕЙ В ТВОРЧЕСТВЕ Б. ФИЛЬЦ

На примере фортепианных произведений Б. Фильц, предназначенных для детского возраста, автор раскрывает особенности музыкального языка композитора, их значение в совокупности с иными элементами музыкальной ткани в процессе интерпретации музыкально-образной драматургии нотного текста.

Ключевые слова: композитор, средства музыкальной выразительности (динамика, мелодическая линия, музыкальная форма, ритм и т. д.).